

שור שנגח את הפרה פרק המישי בבא קמא

אֲרֶךְ אַפִּים לְצַדִּיקִים וְלִרְשָׁעִים. בעושי פסין (עירובין 77 ע"ב, וס) משמע לרשעים להאזינם מן העוה"צ וצחלק (פסחים 77 ק"א). משמע לטובה וי"ל כשאין סופו לעשות תשובה הוא לרעה אבל בסופו לעשות תשובה הוא לטובה: **אִיכָא** בנייהו דעבד גובה.

ה"ג הוא מלי למימר דנפל דרך אחוריו לרצב לא מייחב אלף דרך פניו דליכא הצל אי נמי צבור שרצה יותר על עומקה דליכא הצל כדאמרין (לקמן נ"א): וחדא נקט: **לְשִׁמוּאֵל** אגובה נמי מייחב. ע"כ צנתקל צגובה ונחצט צקרקע דאי צנחצט צגובה מודה רצ דחייב כמו צאצנו וסכינו ומשא"ל דאמר (לעיל 77 ג.) אי דאפקריה צין לרצ צין לשמואל היינו צור והיינו משום דחצטא דליה הוא וקשה דצנתקל צגובה ונחצט צקרקע מודה שמואל דפטור דקרקע עולם הזיקתו כדמוכח לקמן (77 ג.) אמר שמואל היכי דמי לאחוריו דפטור כגון צנתקל צבור ונפל אחורי הצור וי"ל כגון דעבד גובה ה' טפחים וקציב הגובה חפר צעומק ה' טפחים ונתקל צגובה ונחצט צעומק צור א"ר דוקא הסם גבי נפל מקול הכרייה פטור שמואל שקול הכרייה גרס לו ליפול וחצטה נמי לא גרס לו מעשיו שנחצט צקרקע שמוך לצור ואין להקשות דליחייב צעל הצור המצי עשה חצי התקלה וצבל נמי ליחייב דלא מוקי לה כרצי נתן דכי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי י"ל דקסבר שמואל שאין לחייב צעל הצור לעולם אפי' לרצי נתן אלף כשעשה כל התקלה או יתחייב צעל הצור כשנחצט ואפי' נחצט צקרקע עולם או כשעשה הזיק אע"ג שלא עשה התקלה אבל צחצי התקלה לא יתחייב צור כשנחצט צקרקע עולם ולפי זה חצי שפיר הא דמשמע לקמן (ס) נתקל צאצן ונפל לצור דמחייב צעל האצן אע"ג דהאי צור לאו איהו כרייה: **תנן** והדר מפרש. פי' אם שהתה מעת לעת ושחטת בשירה. צפרק אלו טריפות (חולין נ"א: וס) אומר עמדה אין לריכה מעת לעת צדיקה ודאי צעי הלכה אפילו צדיקה לא צעי אבל כשעמדה מעת לעת אין להוכיח משס אי צעי צדיקה אי לא ומתוך ה"ג משמע דצעי צדיקה שפירש אכן לא צקיאין צדיקה ולדין צעי י"צ מדש:

רבינו הגנאל

אמר רב בור שחייבה תורה עליו לחבלו ולא להטור. פיר', חבלו חמתו של בור, ושמואל אמ' לחבלו וכל שכן להטור, ואם תאמר לחבלו ולא לחבלו, התורה העידה על הבור שנאמר ונפל שמה שור ואפילו יש בתוכו ספוגין וגידי צמר כדגריסין התורה העידה על כלי הרש שנאמר אל תכור ואפילו כלי מלא הדרל ונכנס שרץ באורו נטמא, ודבר ידוע הוא שאין בכל הפירות מלא הכלי לבלי יאיר בו אור ואפילו כל העידה כמו החרדל, ואפילו הכי טמא שהתורה אמרה סתם באורו כלי חרס. כך העידה בבור סתם ואפילו מלא גידו צמר או ספוגין. וקיימא לן בשמואל דחייב בין בחבלא בין בחבטא, ואפילו עבד גובה ברשות הרבים, מאי טעמא ונפל כל הדור משמע. פי' בור אומריין הילכתא כרב דתני רב חנניה לסייעה לרב וכיון דתניא כותיה הילכתא כותיה. פי' בור עניל שיה ארוך וצר. ריין, רחב מלמטה וצר מלמעלה. נעין, צר מלמטה ומרווח מלמעלה. מערה, מרובעת ומסוככת. ואקשינן עילה דרב תנן הוה פחותא מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור. מאי חבטא, לא משום דלית בהו חבלא, אי הכי סיפא דקתני אם הווק בהן חייב, הא לית בהו חבלא, ופריק אין חבלא למיתה בפחות מעשרה טפחים אבל יש חבל לנוקין. ההוא תורא דנפל לאיתא דדלאי, שחטיה מריה, טריפיה רב נחמן וכו', עד אם שהתה מעת לעת ושחטה כשהו. פירוש, איתא אמת המים שמוכשת מים מן הנהר והיא עמוקה ו' טפחים, דהיינו אמה. ומשום הכי נקראת אמת המים. ודולין מטנה מים להשקות את השדה, ותרגום יאירם איתא. אי שקיל מריה דתורא קבא דקמתא להוצאה ואול וגמר בני מדרשות וכו', הואי משהי להאי תורא מעת לעת דחיישין לדיסקא אבויס, ולא אפסדיה. ההוא תורא דנפל לאיתא דדלאי. פיר', תרגום יאיר שחטה נפל שור לאור. שחטיה מריה, טריפיה רב נחמן משום שלא שהה מעת לעת. דייקנין מינה, אלמא קסבר רב נחמן יש חבטה בפחות מעשרה. פיר' ויש מי שאומר הילכתא כשמואל בחבטא דהא רב נחמן קאי כותיה.

י ארך אפים ולא כתיב ארך אף ארך אפים לצדיקים ולרשעים: ת"ר *לא יסקל אדם מרשותו לרה"ר*^א מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרה"ר ומצאו חסיד אחד אמר לו ריקה מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך לגלג עליו לימים נצרך למכור שדהו והיה מהלך באותו רה"ר ונכשל באותן אבנים אמר יפה אמר לי אותו חסיד מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך: **מתני'**^ב החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור או חמור חייב י אחד החופר בור שיה ומערה חריצין ונעיצין חייב א"כ למה נאמר בור^ג למה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים ה' היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואם הווק בו חייב: **גמ'** אמר רב בור שחייבה עליו תורה לחבלו ולא לחבטו אלמא קסבר חבטה קרקע עולם הוא דמוקא ליה ושמואל אמר י'הבלו וכו"ש לחבטו וא"ת לחבטו אמרה תורה ולא לחבלו התורה העידה על הבור ואפילו מלא ספוגין של צמר מאי בנייהו איכא בנייהו דעבד גובה ברה"ר לרב אגובה לא מייחב לשמואל יאגובה נמי מייחב מ"ט דרב דאמר קרא ונפל עד שיפול דרך גפילה^ד ולשמואל ונפל כל דהו משמע תנן א"כ למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים בשלמא לשמואל אף כל לאתויי גובה אלא לרב אף כל לאתויי מאי לאתויי חריצין ונעיצין חריצין ונעיצין בהדיא קתני להו תני והדר מפרש והני כוליהו דקתני למה לי צריכא דאי תנא בור הוה אמינא בור עשרה הוא דאית ביה הבלא משום דקטין וכריכא אבל שיה דאריך אימא בעשרה לית ביה הבלא ואי תנא שיה הוה אמינא שיה עשרה הוא דאית ביה הבלא משום דקטין אבל מערה דמרבטא אימא בעשרה לית בה הבלא ואי תני מערה הוה אמינא מערה בעשרה הוא דאית בה הבלא משום דמטללא אבל חריצין דלא מטללי אימא בעשרה לית בהו הבלא ואי תנא חריצין הוה אמינא מפי מתתאי אבל נעיצין דרויחי מלעיל מפי מתתאי מפי בעשרה לית בהו הבלא קמ"ל: תנן היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואם הווק בו חייב נפל לתוכו שור או חמור ומת פטור מ"ט לאו משום דלית ביה חבטה לא משום דלית ביה הבלא אי הכי אם הווק בו חייב הא לית ביה הבלא אמרי אין הבלא למיתה ויש הבלא לנוקין ההוא תורא דנפל לאיתא דדלאי שחטיה מריה שחטה מריה שקיל מריה דהאי תורא קבא דקמתא להוצאה ואול וגמר בני מדרשות וכו', הואי משהי להאי תורא מעת לעת דחיישין לדיסקא אבויס, ולא אפסדיה. ההוא תורא דנפל לאיתא דדלאי. פיר', תרגום יאיר שחטה נפל שור לאור. שחטיה מריה, טריפיה רב נחמן משום שלא שהה מעת לעת. דייקנין מינה, אלמא קסבר רב נחמן יש חבטה בפחות מעשרה. פיר' ויש מי שאומר הילכתא כשמואל בחבטא דהא רב נחמן קאי כותיה.

אך אף. משמע מאריך רוגו ומממין מליפרע. אך אפיס משמע שני רזונים אחת של טובה ואחת של רעה: **לצדיקים**. מלשם שר טוב לאלתר: **ולרשעים**. מלפרע מהן לאלתר: **לא יסקל לפנות אצנים**: מרשום שאינה שלך. שמה אחת עמיד למוכרה: **לרשות שלך**. רשות הרבים כל ימיו הוא שלו: **נגג עליו**. לא היה מכיר טעמו של דבר: **מתני'** חריצין ונעיצין. צור עגול הוא. שיה ארוכה וקצרה. מערה מרובעת ומכוסה צקריו אלף שיש לה פה. חריצין רחבין ומרובעין כמערה ואין מקורין אלף כל פיו פתוח: **נעיצין**. קצרין מלמטה ורחבין מלמעלה: סתם צור עשרה טפחים: מה צור שיש בו כדי להמית. דהיינו י' טפחים: **גמ'** להצלו משום דעבד ליה הצל לצור ולאו משום חצטו: **קרקע עולם**. ואינו שלו: **שמואל אמר להצלו**. חייבה תורה דקאמרין ואע"ג דהצלא ממילא חצי ליה וכו"ש לחצטו דאיכו עבד ליה חצטה: **ואם סאמר**. דוקא לחצטו ולא להצלו דהא ממילא הוא ואיכו לא עבדיה: **הסורה העידה על הצור**. דכתיב צור^ה סתם: **ואפילו מלא ספוגין של צמר**. דליכא חצטה: **מאי בנייהו**. מכדי היכא דמת צו צין לרצ צין לשמואל חייב ואפילו נצקעת כריסו או נצברה מפרקמו מחייב נמי רצ דאיכא למימר הצלא נמי קטלמיה ואפי' נצברה רגלו וכיחש איכא למימר מחמת הצל והצור חלה וכיחש מה לי אי טעמא דחייבא משום חצטה מה לי משום הצל: **דעבד גובה**. מל גובה עשרה צרה"ר ועלה שס שור ונפל דהכא ליכא הצלא אלף חצט: **דרך נפילה**. צעומק משמע ועל פניו: **סני**. חריצין ונעיצין צרישא: **והדר מפרש**. מהיכא נפקי: **דקטין וכריכא**. קצר ועגול: **אלף חריצין**. דרחצין ולאו מטללי אימא לא: **לאו משום דלית ביה חצט**. ואע"ג דאית ביה הצל וקשיא למרוייהו: **לא משום דלית ביה הצלא**. וכ"ש דחצטה לית ליה: **לנוקין**. חלה מחמת הצל וכיחש: **אריפא**. יאור: **דדלאי**. משקה שדות והיא עמוקה אמה ולפיכך היא נקראת אמת המים דעמוקה אמה ורחבה אמה: **עריפיה רב נחמן**. משום ריסקוי אצרים דהיא אחת מי"ח טריפות דתנן (חולין 77 ג.) נפלה מן הגג ואע"פ דלא חזינן ביה מכה אלף שאין יכול לעמוד ואמרין התם (77 נ"א): **אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה** ואם עמדה והלכה אינה לריכה מעת לעת ושור זה לא עמד: **קבא דקמתא**. להוצאותיו עד שיצא לפני חכמים לשאול ויורוהו אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה: **לא אפסדיה**. שהיה ממתין: **לא**

א) [מוספת] ספ"ב, ב) לעיל כ"ג, ג) לקמן נ"א, ד) לקמן נ"ג, ה) [שמות כא], ו) [שמות כ"ג]

תורה אור השלם

ו. ועבר ה' על פניו ויקרא ה' אל רחום ורחון ארך אפים ורב חסד ואמת: שמה לו ר

הגהות הב"ח

א) גמ' דרך נפילה ושמואל ונפל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לשמואל וכו' ונחשב בקרקע מורה שמואל. עין לעיל 77 כח ע"כ מוספות ד"ה ושוף:

מוסף רש"י

אך אפיס לצדיקים ולרשעים. אפיס משמע פנים בין שזקוק בין וזממת. אפיס שזקוק מאריך ומאחר לצדיקים לעמיד לצל ואפיס ועומת מאריך לרשעים ומאחר פורענות לעוה"צ (עירובין כ"ב). אחד החופר בור שיה ומערה. אחד החופר בור ואחד החופר שיה ומערה חייב צנפילת שור וממור (מתהדרין מה). וכן דברי התנאים צבל מקום, דהיא דפשיטא ליה מנא צרישא ואמו השני כשאל להשמיעו שהוא שיה לו הוא שונה אחרי (סוכה ב.). מה בור שיש בו כדי להמית. והיינו עשרה טפחים. דסתם שור אינו פחות מעשרה טפחים (שם, ולקמן צ"ג). אף כל שיש בו כדי להמית, ומאי ניהו עשרה טפחים (מתהדרין מה).

אלמא קסבר רב נחמן יש חבטה בפחות מעשרה. פיר' ויש מי שאומר הילכתא כשמואל בחבטא דהא רב נחמן קאי כותיה.